

**SOLICITUT PER A LA RESTAURACIÓ
D'UNA FIGURA JACENT DEL SEGLE XIV**

El present informe té com a objectiu sol·licitar ajut per la restauració de la **figura ja cent d'un cavaller**, obra atribuïda a Guillem Seguer datada segons experts en el segle XIV.

L'esmentada figura ja cent va ser trobada en el decurs d'una campanya arqueològica feta l'any 1986 per Anna Oliver al monestir de Santa Maria de Vallsanta.

Es tracta d'una figura masculina ja cent molt ben treballada i esculpida que està situada a una tapa de secció triangular. Es la coberta d'un sarcòfag, i correspon a la figura d'un cavaller vestit amb l'arnés propi del segle XIV. A partir de l'heràldica que s'ha emprat profusament sobre el perpunt masculí, i també en l'orla que adorna el contorn del coixí sobre el qual recolza el cap, s'ha identificat el militar, amb certs dubtes, com un membre de la família Cervelló.

L'objectiu de la restauració es poder exposar la esmentada figura ja cent completa al Museu de Guimerà.

Fotografies de la figura jacent

A continuació transcrivim un dels documents que al seu dia van fer referència a aquesta troballa. El text es de URTX Núm. 5, Tàrrrega, 1993. L'autora és **Francesca Español i Bertran**.

SEPULCRE DE BERNAT DE BOIXADORS (circa 1343) AL MONESTIR DE VALLSANTA

L'any 1986, en el decurs d'una campanya arqueològica duta a terme a l'enrunada església del monestir de Vallsanta, van aparèixer les restes d'un sepulcre monumental que fins avui ha restat inèdit. Es tracta de la coberta d'un sarcòfag on hi apareix la figura d'un cavaller vestit amb l'arnès propi del segle XIV (fig. 1). Malgrat que està partida per diversos indrets, es conserven pràcticament tots els fragments, la qual cosa possibilitaria una restauració eficaç. A partir de l'heràldica que s'ha emprat profusament sobre el perpunt masculí, i també en l'orla que adorna el contorn del coixí sobre el qual recolza el cap, s'ha identificat el militar, amb certs dubtes, com un membre de la família Cervelló.

Vallsanta, un monestir cistercenc bastit a la vall del riu Corb entre Guimerà i Ciutadilla, va ser, segons informa la documentació, un indret amb relatiu prestigi entre la noblesa local d'aquells encontorns. Els membres femenins d'aquests llinatges varen ser promocionats a l'abadiat o acollits a la casa (la nòmina de les seves abadesses i dels membres de la comunitat en el decurs del període medieval n'és un bon testimoni). Una recopilació feta per Mn. Sanç Capdevila de l'heràldica existent a les parets interiors de l'església descobreix, d'altra banda, la presència i el caràcter benefactor dels Guimerà, els Alemany, els Boixadors, els Josa i els Llorach.

L'any 1345 la priora Sibil·la de Boixadors va contractar amb Arnau Savella, mestre d'obres de Guimerà, la construcció d'una capella dins l'església del monestir. Acomplia amb això la voluntat del seu germà, manifestada en el darrer testament. "*Quamdã capellã quem honorabilis Bernardi Boixadors frater meus mandavit fieri et construí in ecclesie dicti monasterii sub invocatione beatis-simi Bernardi sicut in suo ultimo plenius et latius continetur [...]*", que llegim en el document notarial. L'obra a fer es va convenir per un total de tres mil cinc-cents sous en moneda de Barcelona i s'havia d'enllestir en un termini de tres anys, durant els quals el mestre Arnau comptaria amb l'assistència d'altres dos artífexs reputats que ell s'encarregaria de cercar. Aquest contracte només és una part d'un projecte, d'inequívoc caràcter funerari, concebut per Bernat de Boixadors.

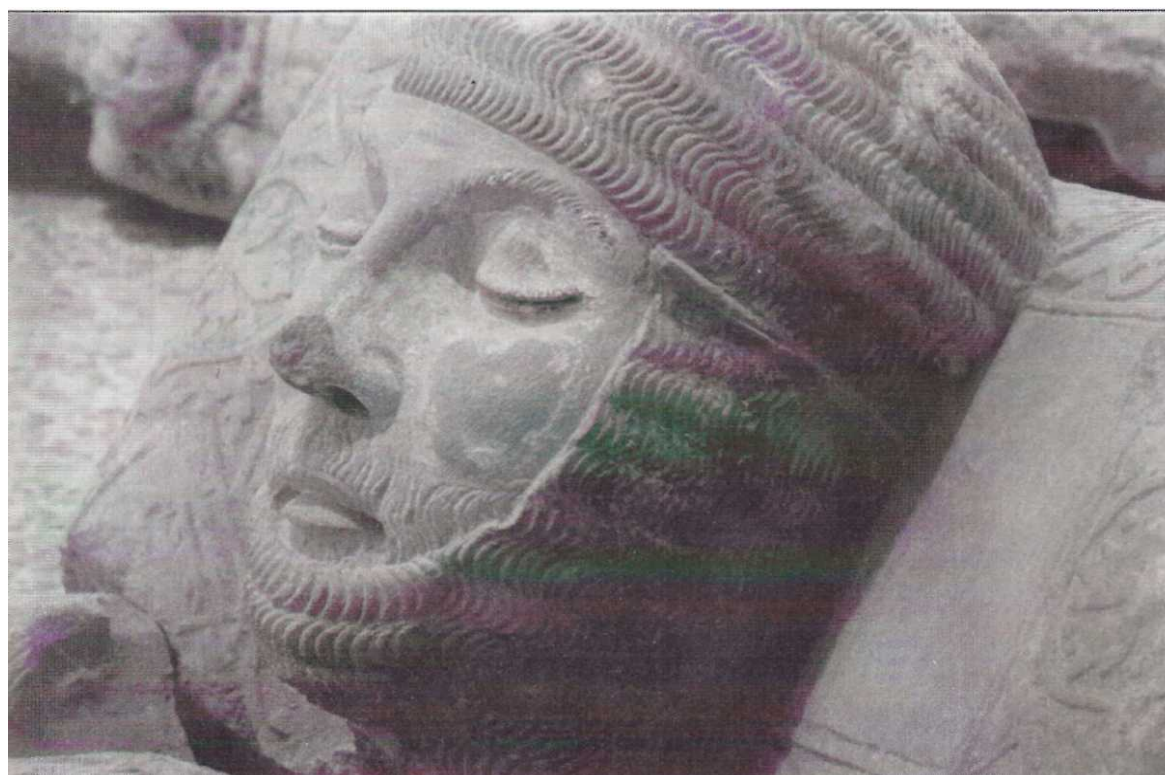

Fig. 1. Sepulcre de Bernal de Baixadors (+ **circa 1343**). Primitivament al monestir de Vallsanta, ara al magatzem lapidari de Guimerà. (Fotografia: J. Yarza).

La primera notícia que tenim d'aquest noble en relació a Vallsanta ha de correspondre necessàriament a un moment molt proper a la seva mort. L'any 1343 Jaume Busquets de Guimerà va donar possessió del benefici de Sant Bernat, instituït a Vallsanta per Bernat de Boixadors, a Berenguer Cardós, prevere de Guimerà. Documents posteriors informen que aquest Bernat era senyor del castell de Boixadors., germà, com hem vist, de Sibilla, la priora aleshores de Vallsanta, i també parent (probablement germà) de l'ardiaca de la Seu d'Urgell, Ramon de Boixadors. Tot i que no consta explícitament que el fundador fos mort quan Jaume Busquets va prendre possessió del benefici, probablement l'era. El desenvolupament de tot el projecte i la presència dels marmessors o dels seus representants en cadascuna de les fases d'aquest ho fa pensar.

Primer es va instituir el benefici, després el primer beneficiat (el prevere Berenguer Cardós de Guimerà) en va prendre possessió l'any 1343 (13 de novembre). L'any següent de 1344 (26 de maig) el mestre Arnau Savella contractà l'obra de la capella i es registren diversos pagaments relacionats amb el començament de la fàbrica, i tot fa pensar que es va acabar dins els terminis previstos. L'any 1369 l'arquebisbe de Tarragona, Pere Clasquerí, va donar el corresponent permís a un dels marmessors de Bernat de Boixadors per adquirir els ornaments necessaris a l'esmentada fundació, el preu dels quals no havia d'excedir 15 lliures de Barcelona. Els ornaments referits, o en tot cas altres que havia ofert la família a l'església del cenobi, consten com a existents en un inventari fet l'any 1436. S'esmenten entre altres: "*ítem un pali de vellut de color de pago ab senyal de Boixadors [...] ítem altre frontal de vellut color pago de portela e ab senyal de Boixadors [...]*".

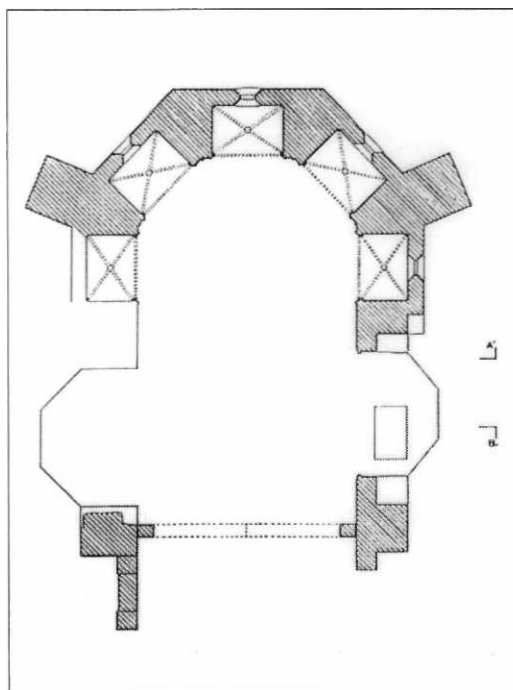

Fig. 2 Planta de l'església de Vallsanta, segons J. Mora i Castellà.

L'església de Vallsanta és una fàbrica d'una sola nau amb capçalera poligonal, en la qual s'obren un total de cinc capelles (fig. 2). La seva tipologia, per la inexistència de noves capelles al llarg de la nau, coincideix amb la que presenten altres edificis bastits en aquesta àrea, com ara Sant Jaume de Montagut o Santa Maria de Cervera i, fora d'ella, la catedral de València. També Sant Miquel de l'Espluga de Francolí respon a aquest model, tot i que aquest format no correspon al pla inicial sinó que obeeix a una reforma posterior.

A Vallsanta les notícies documentals conegudes fan pensar que l'església fou resultat d'un seguit d'intervencions successives, dutes a terme en el decurs del segle XIV, durant les quals el que primer es va modificar de la fàbrica primitiva fou el presbiteri. Es versemblant suposar que va bastir-se aleshores la capçalera gòtica tal i com ens ha pervingut. Segurament va tractar-se d'una intervenció ambiciosa i radical que va afectar l'estabilitat de la resta de la nau antiga, per la qual cosa van haver-la d'adobar vers 1367. La data del contracte de la capella de Bernat de Boixadors (1345) pot ser indicativa del moment en el qual es va dur a terme aquesta modificació. És obvi que hem de situar aquesta fundació nobiliària en el si d'una de les cinc capelles referides, i per tant ens identifica la cronologia aproximada del projecte global. Tot i que Sanç Capdevila ja havia deduït a partir de l'heràldica present en els murs interiors del presbiteri que l'obra d'aquesta zona havia de correspondre a l'abadiat d'Agnès de Guimerà (1345-1350), per la qual cosa va situar el període d'obra en el mateix moment que el situem nosaltres, va interpretar malament el sentit d'una de les clàusules del contracte de la capella de Bernat de Boixadors. Va creure que l'al·lusió a la *chroerata* del document feia referència a un suposat transsepte de

l'església, i després d'ell, altres historiadors han repetit l'error. En realitat aquest paràgraf del pacte al·ludeix al sistema que s'ha d'emprar per cobrir la capella: una volta de creueria. Per tant, la ubicació de la fundació del Boixadors no s'ha de desplaçar fins al creuer (d'altra banda inexistència pel que revelen els treballs arqueològics), sinó que s'ha d'ubicar al cap de l'església.

Pel que sabem, les cinc capelles referides estaven dedicades, respectivament, a la Mare de Déu de la Mercè, a Santa Agnès, Sant Martí, Sant Bernat i a Sant Honorat o Sant Miquel. La de Sant Bernat ha d'identificar-se necessàriament amb la que féu construir per disposició testamentària Bernat de Boixadors. Inicialment degué ubicar-se en el seu si el sarcòfag que la campanya arqueològica de l'any 1986 va localitzar. La coberta amb la figura jacent va ser trobada en un sector distint, concretament a la zona sud del tram de la nau immediat al presbiteri. Tot i que tal localització ha fet pensar que fou aquest l'emplaçament primitiu del sepulcre, en realitat la troballa d'altres materials lapidaris, també malmesos, com la tapa sepulcral d'una abadessa, en el mateix indret, pot suggerir una altra interpretació: que es tracti d'un sector al qual van anar a parar diversos enderrocs des d'àmbits diferents del monestir.

Tot i que algun historiador s'ha interrogat sobre la identitat del destinatari del sepulcre, no sembla pas que s'hagi de mantenir la prudència en aquest aspecte. L'heràldica que empenen els Boixadors, segons els armorials, és una sírvia d'argent, però durant els segles XIV i XV un segell d'un membre del llinatge i les armes familiars presents a l'enterrament de Jerònima de Boixadors (+1512), abadessa de Vallbona, testimonien que aquesta sírvia duia banyes. Per tant, és perfectament versemblant identificar el destinatari del nostre sepulcre amb el Bernat de Boixadors, finat i gran benefactor de Vallsanta. Evidentment, el projecte de la capella funerària s'ha d'avaluar conjunt d'empreses similars en els quals trobem implicats contemporàniament els membres de alta i la petita noblesa catalana.

Pel que fa al sepulcre, la seva adscripció a un artífex conegut, Guillem Seguer, permet determinar-ne la cronologia. Tot i que per ara no comptem amb cap document acreditatiu, la relació del jacent de Vallsanta amb altres realitzacions de l'artista, algunes d'elles funeràries, fa incontestable l'atribució estilística que proposem. El punt de referència és l'obra d'aquest escultor, arquitecte i també pintor, documentat com a veí de Montblanc d'ençà de 1341 i fins a 1348, indret des del qual va executar obres per a la pròpia vila, per Vinaixa, Nalec i Santa Coloma de Queralt, segons ho atesten els corresponents contractes, però que també va treballar per Vallbona de les Monges, Castellans, Anglesola, Talavera, etc, segons ha pogut determinar la corresponent atribució estilística. Els darrers anys de la seva vida va passar-los a la ciutat de Lleida, on va dirigir les obres de la catedral. Dins la seva trajectòria professional, aquesta és una etapa bastant ignota. Només sabem que va morir abans de 1371, atès que aleshores van traslladar les seves despulles d'un indret a un altre de la catedral, segons registra una lauda sepulcral. Estant a Lleida degué contractar altres realitzacions, i que es localitzen escultures que poden ser-li atribuïdes a l'àmbit de la Noguera (les Avellanès).

Dos sepulcres monumentals es compten entre les obres que configuren el seu catàleg. Un es troba a Lleida (el sepulcre del bisbe Pons de Vilamur) i el segon, a Talavera (Lleida).

Fig. 3. Figura jacent d'un Aguiló. Sepulcre de l'església de Talavera, obra de Guillem Seguer. (Fotografia: J. Yarza).

És precisament el contrast entre el jacent de Bernat de Boixadors i el d'un membre de la família Aguiló en aquest darrer indret (fig. 3) el que evidencia la pertinença d'ambdues figures a un únic escultor. Si bé poden existir lleugeres diferències qualitatives, el tractament escultòric de l'un i de l'altre és comú. Es molt reveladora, per exemple, la solució adoptada als ulls; les parpelles s'han resolt d'acord amb el que esdevé un dels estilemes més característics de Guillem Seguer: dibuix minuciós dels elements pilosos. I no solament això. fins i tot són reveladores en aquesta aproximació que proposem les coincidències en el tipus d'arnès que vesteixen ambdues figures. Duen cota de malles, capmall i perpunt superior. Mentre en el cas de l'Aguiló l'heràldica ocupa totalment la zona frontal del jaqués, en el cas del Boixadors s'ha reproduït sobre aquest una d'aquelles plaques metàl·liques esmaltades usuals com a ornament de la indumentària cavalleresca. Si es comparen la disposició general del cos i els components de l'arnès militar, les coincidències continuen. Duen ambdós espasa i punyal, si bé en el cas del de Vallsanta s'aprecia una major sumptuositat en l'acabat d'aquestes peces. La beina de l'altre molt més ornamentada i el mateix succeeix amb les creueres d'aquesta i de la daga. Als peus de Bernat de Boixadors hi ha un llebrer, amb un collaret de cascavells al coll, rosegant un os, particularitat que també és al sepulcre de Talavera.

Aquesta major riquesa d'acabat que subratllem es manifesta novament al coixí del sepulcre de Vallsanta. Una orla vegetal que es combina als angles amb escudets recorre tot el contorn, el de Talavera, en canvi, és totalment llis.

Guillem Seguer encara està documentat com a veí de Montblanc l'any 1348. Pel moment aquesta és la data extrema coneguda de la seva etapa tarragonina. Ignorem quan va esdevenir-se finalment el seu trasllat a Lleida, però no és inversemblant situar-lo pels volts d'aquest any. Tot i que el sepulcre de Vallsanta també pot haver-lo elaborat al taller d'aquesta ciutat, les dates de construcció del presbiteri de Vallsanta i, en el si d'aquest, de la que havia d'acollir-lo (recordem que coincideixen aproximadament amb l'abadiat d'Agnés de Guimerà 1345-1350) fan possible suposar que executés el monument des de Montblanc, i amb les pautes que emprava habitualment en el seu taller, com en el cas del sepulcre de Talavera.